

članci

DJELO SVETOG BENEDIKTA UGRAĐENO U TEMELJE HRVATSKE PISMENOSTI I KULTURE

Dr FRANJO ŠANJEK

Ove se godine u čitavom kršćanskom svijetu, a posebno u Evropi, održavaju znanstveni skupovi i druge kulturno-religiozne manifestacije kojima se želi obilježiti 1500. obljetnica rođenja sv. Benedikta, oca zapadnog redovništva, kojega neki nazivaju i ocem Evrope.

Ovoj se proslavi pridružuje i hrvatska Crkva odajući na taj način priznanje redovnicima i redovnicama sv. Benedikta koji su osobito u prvim stoljećima hrvatske državnosti zadužili naš narod ne samo na religioznom i kulturnom nego i na drugim područjima nacionalnog života. Tome u prilog govori i pastirsko pismo naših biskupa *Sv. Benedikt i njegovo djelo*, u kojem se ističe da ovom obljetnicom »naša domaća Crkva želi s jedne strane dati svoj doprinos toj jubilarnoj proslavi svjetskog raspona, a s druge od obilna benediktinskog vrela još jednom crpsti vrednote koje su oplemenjivale minule naraštaje«¹ Uz uglavnom poznate činjenice o širenju benediktinskih samostana duž hrvatske obale i u unutrašnjosti, naši biskupi smatraju vrlo značajnom činjenicu »da će neki samostani benediktinaca u primorskoj Hrvatskoj... vjekovima gajiti glagoljsku službu Božju i kulturu.«²

Istoj temi posvećen je i *prvi redovnički skup*, održan u Zagrebu 26. i 27. rujna ove 1980. godine, na kojem se raspravljalo na temu Benediktova poruka današnjim redovnicima i redovnicama. Na prisutnost Benediktova djela u Hrvatskoj osvrnuo se Gabrijel Štokalo u izvještaju *Neke veze između benediktinaca i franjevac na našem tlu*. I prilog prof. dr Tomislava Šagi-Bunića *Poruka sv. Benedikta kršćanima za sadašnju i buduću*

¹ *Sveti Benedikt i njegovo djelo*, izd. AKSA, 22 (525) 80, od 30. V. 1980, prilog, str. 1—14; *Glas Koncila*, 12 (432) od 15. lipnja 1980, dodatak, str. 1—16.

² *Izd. Glas Koncila*, *ibid.* str. 8.

Evropu, objavljen u *Kani*,³ zadržava se na općenitoj viziji Benediktova djela.

Povijesni lik sv. Benedikta manje je poznat od njegova *Pravila*. André Vauchez, autor zapažene sinteze *Duhovnost zapada u Srednjem vijeku od VIII. do XII. stoljeća*⁴, zadržava se na rezultatima nekih novijih istraživanja prema kojima bi sv. Benedikt bio rođen oko 490. godine.⁵ Svetac o kome će ove godine biti izrečeno mnogo govora i koga su tijekom petnaest stoljeća umjetnici toliko puta likovno prikazali, ostaje u velikoj mjeri nepoznat tako da su neki čak posumnjali u povijesnost ove ličnosti⁶.

Za razliku od mnogih redova, npr. dominikanaca, franjevaca, isusovaca i drugih, benediktinci se nisu proširili zaslugama snažne utemeljiteljeve ličnosti nego utjecajem jednog teksta, Benediktovog *Pravila*, koje je po mišljenju A. de Vogüé »najsretniji izričaj i najpraktičnija mudrost cenobitizma«.⁷

Utjecaj nekog sveca redovito je vezan uz mjesto gdje počivaju njegovi smrtni ostaci. Usprkos ekspertizama koje su provedene nakon drugog svjetskog rata još uvijek postoje izvjesne sumnje gledom na mjesto i autentičnost Benediktovih relikvija. Monte Cassino se smatra njihovim vlasnikom, ali *Zbirka čudesa*, nastala između IX. i XI. stoljeća u opatiji Fleury, tvrdi da su one 673. godine prenijete iz montecassinskih ruševina u opatiju Saint-Benoît-sur-Loire u Francuskoj.

Sv. Grgur Veliki, papa (590—604), svjedoči da je sv. Benedikt utemeljio samostan Monte Cassino i da je tamo umro.

U drugoj knjizi *Dijaloga* veliki papa opisuje život i čudesa nekog Benedikta koji je živio u prvoj polovici VI. stoljeća. Prema njemu sv. Benedikt je rođen u *Nursiji* (danas *Norcia* u *Umbriji*), uglednoj obitelji. U mladenačkoj dobi bio je poslan na nauke u Rim ali se, razočaran onim što je tamo vidio i čuo, vratio u rodni kraj i povukao u osamu da tamo upozna pravu mudrost. Nakon kraćeg boravka u okolici Palestrine, Benedikt se nastani u nekoj pećini kod Subiaca. Tu se tri godine vježba u askezi, po uzoru na egipatske i sirske pustinjake, osnovavši više malih samostana u koje okupi okolne pustinjake. Zatim oko 530. godine s nekoliko drugova odlazi na jug i na brdu iznad gradića Cassino, na ruševinama nekadašnjeg Apolonovog hrama, sagradi širom svijeta poznatu opatiju Monte Cassino. Papa dodaje da je tu 542. godine Benedikt dočekaog gotskog kralja Totilu i zamolio ga da bude milostiviji prema civilnom stanovništvu. Benedikt je umro 547. ili čak oko 560. godine i sahranjen je zajedno sa svojom sestrom sv. Skolastikom na Monte Cassinu.⁸

Sv. Grgur Veliki, koji drugu knjigu *Dijaloga* sastavlja između 593. i 594. godine, prikazuje Benedikta kao čudotvorca. Pred navalom katolicizmu neprijateljski raspoloženih Langobarda, papa želi svojim suvreme-

³ *Kana*, br. 6, 7 i 8, Zagreb 1980.

⁴ *La spiritualité du Moyen Age occidental, VIIIe—XIIe siècles*, Paris 1975.

⁵ A. VAUCHEZ, *Saint Benoît et la révolution des monastères*, L'Histoire 25, Juillet/Août 1980, str. 29.

⁶ Sumnje u povijesnost Benediktove ličnosti pobija G. ARNALDI, *San Benedetto guadagnato alla storia*, La Cultura, 12/1974, str. 80—89.

⁷ A. de VOGÜÉ, *La communauté et l'abbé selon la règle de Saint Benoît*, Paris 1961, str. 17 (cit. prema članku A. Vauchez, *Saint Benoît*, str. 29).

⁸ Ove kontroverzne podatke suvremene historiografije o sv. Benediktu dugujem gore spomenutom prilogu A. Vauchez, *Saint Benoît*, str. 29—37.

nicima dati primjer velikih ljudi iz prošlosti čija su čudesa nadilazila snage zla i dala osnovu za novo kršćansko društvo utemeljeno ne na fizičkoj sili, nego na posvemašnjoj vjeri u Božju svemogućnost.

Naše znanje o sv. Benediktu zasniva se također na njegovu *Pravilu* redovničkog života, koje je sastavio između 530. i 560. godine. *Pravilo* se prvi put spominje između 620—630. godine, ali je najstariji nama poznati rukopis nastao tek oko 700. godine.⁹ Pred početak drugog svjetskog rata pronađeno je mnogo opširnije pravilo, poznato kao *Regula Magistri*, koja po svemu sudeći prethodi Benediktovom *Pravilu*. Do nas su doprla dva rukopisa ove *Regule* iz kraja VI. ili početka VII. stoljeća. Gore spomenuti benediktinac A. de Vogüé dopušta da je sv. Benedikt pisao pod utjecajem ove *Regule*, ali ju je dobrono skratio. Na taj način potvrđena je pretpostavka da su čovjek Božji iz *Dijaloga* sv. Grgura Velikog i opat-zakonodavac iz Monte Cassina jedinstvena osoba.¹⁰

Sv. Benedikt, koji za sebe tvrdi da je napisao »malo pravilo za početnike« (RB, 73, 8), u redovničkom životu polazi od konkretne situacije: budući da pustinjački život odgovara samo rijetkim pojedincima, a mnoštvo onih koji sebe smatraju redovnicima zapravo su skitnice što slijede zov svoje fantazije, potrebno je točno odrediti pravila zajedničkog života. Benediktovo *Pravilo* nadvisuje *Regulu Magistra*, jer svetac iz Nursije ne prekida s anahoretizmom koji smatra »višim i poželjnim oblikom cenobitizma«,¹¹ nego *vertikalnom odnosu* koji povezuje redovnike s opatom dodaje još *horizontalan* koji se zasniva na uzajamnoj ljubavi kakva treba vladati među braćom. Nazivi *monah* i *monahinja* (od grčkog *monos* — *sam*) neće se ubuduće odnositi samo na one muškarce i žene koji iz ljubavi prema Bogu izaberu život u samoći i neženstvu, nego i na sve one koji unutar neke zajednice teže sjedinjuju s Bogom.

Benediktovo *Pravilo* propisuje minimum asketskih vježbi. Cilj manualnog rada je autonomija redovničkih zajednica u skladu s novim društveno-ekonomskim uvjetima života. O uzajamnosti ovog *Pravila* i feudalnog društva može se tek nagađati.

Benediktovo *Pravilo*, pisano za tada malobrojne talijanske samostane, ubrzo postaje poveljom cjelokupnog zapadnog redovništva. Osnovni razlog uspjeha treba tražiti u samom tekstu, iako ne mala pomoć dolazi izvana, tj. od podrške crkvenih i svjetovnih vlasti. Sadržajno, *Pravilo* je kratko i jasno, podijeljeno na 73 kratka poglavlja koja donose niz duhovnih savjeta i praktičnih smjernica. Sv. Benedikt želi da redovnički život bude pristupačan svima koji iskreno traže Boga, stoga je razumljivo da svoje *Pravilo* predstavlja kao »školu u služenju Gospodinu«. Sredstva povratka Bogu jesu: *šutnja*, koja omogućuje da se lakše osjeti njegov glas, *posluš* i *poniznost*, koji su »majka i učiteljica svake kreposti«. Vrijeme redovnika dijeli se na *rad*, *molitvu* te *čitanje i razmišljanje o Božjoj riječi* (*lectio divina*). Otac zapadnog redovništva želi svoje sljedbenike povesti putem Evanđelja (RB, predgovor 21), stoga upućuje redovnike na stranice Starog i Novog saveza kao na »savršeno pravilo za čovjekov život« (RB, 73, 3). Riječ Božja je za njega jedino životno pravilo, dok sva ostala pravila i

⁹ Oxford, Bodleian Library, Cod. Hatton 48.

¹⁰ A. de VOGÜÉ, *La Règle de Saint Benoît*, sv. I, Paris 1964 (cit. prema A. Vauchez, *Saint Benoît*, str. 32).

¹¹ A. de VOGÜÉ, *La Règle*, str. 530.

propisi vrijede samo kao konkretizacija riječi Evanđelja koje su za kršćane svjetlo kroz povijest.¹²

Svaki od tri navedena elementa redovničkog života (rad, molitva, čitanje Svetog pisma) ima u *Pravilu* sv. Benedikta svoje značenje: manualni rad je posljedica teških vremena (RB, 48, 5). Njegovo *Pravilo* traži da duh molitelja bude u skladu s riječima koje izgovara, zabranjuje privatno vlasništvo i inzistira na ljubavi među braćom. U početku sv. Benedikt ne predviđa svećeničku službu za svoje redovnike, niti svećenicima u zajednici daje ikakvu prednost. U upravljanju zajednicom zastupljena su sva tri politička sustava onoga vremena: honarhijski, oligarhijski i demokratski.

Doživotno izabrani opat kao »poslužitelj braće« mora se okružiti vijećem starijih ali i tražiti mišljenje članova zajednice, od kojih svi imaju glas u skupštini.

Benediktovo *Pravilo* ubrzo prihvaćaju monaške zajednice na Zapadu. Ne male zasluge u tome ima sam papa Grgur Veliki koji montecassinske redovnike, što su se nakon razorenja opatije 580. preselili u Rim, kao misionare šalje u Englesku. Tamo će ovi utemeljiti nadaleko poznate opatije Lindisfarne, Malmesbury i Ārrow. Anglosaksonski su redovnici prihvatili rimski, tj. benediktinski stil života koji svojom umjerenošću i uravnoteženošću odudara od pretjerane strogosti i nestalnosti keltskog monaštva. Udio anglosaksonskih redovnika u obraćenju germanskih naroda pribavio je Benediktovom *Pravilu* monopol u tim krajevima. Na sinodi u Fuldi 742. godine sv. Bonifacije propisuje da svi redovnici u germanskim zemljama slijede ubuduće *Pravilo* sv. Benedikta. Sabori u Meizu (813) i Aachenu (817) propisuju da je Benediktovo »sveto pravilo« jedino dopušteno redovničko pravilo na području franačkog carstva. Ako imamo u vidu da su franački redovnici početkom IX. stoljeća uvelike misionarili u našim krajevima, tada nam neće biti teško shvatiti utjecaj *Pravila* sv. Benedikta na prve redovničke zajednice u Hrvatskoj.

Općenito se drži da je opat Martin, koji 640—642. u ime pape Ivana IV. uspostavlja prve kontakte s Hrvatima po Istri i Dalmaciji, pripadao zajednici po *Pravilu* sv. Benedikta. Isto *Pravilo* slijede i već spominjani franački redovnici koji u IX. stoljeću rade na pokršćavanju Hrvata. Od godine 852, kada knez Trpimir u Rižinicama između Klisa i Solina podiže prvi naš benediktinski samostan, pa do 1222. kada je sagrađena opatija sv. Jakova u Dubrovniku kao posljednji muški benediktinski samostan u nas, na našem nacionalnom području djeluje oko stotinu monaških zajednica, muških i ženskih, koje se pozivaju na *Pravilo* sv. Benedikta. Brojni članovi i članice ovih zajednica ostavili su neizbrisiv trag u našoj književnosti, umjetnosti, odgoju i školstvu, kako to svjedoče historijska vrela i arheološki spomenici.¹³

Benediktova prisutnost u hrvatskoj književnosti izražena je u rukopisima *Dijaloga* pape Grgura, koji su se sačuvali ne samo u izvornoj latinskoj verziji nego i u nešto preinačenoj hrvatskoj (latiničkoj i glagoljskoj) redakciji, koje sadrže razgovore anonimna »meštra« s njegovim učenicom

¹² Usp. *La Règle de Saint Benoît*, izd. Desclée de Brouwer, Paris 1980, str. VI.

¹³ O prisutnosti benediktinaca i benediktinki u našim krajevima iscrpno je pisao nedavno preminuli dr Ivan Ostojić. Vrlo dokumentirana i bogato ilustrirana studija *Benediktinci u Hrvatskoj* (Split 1963—1965, 3 sv.) rezultat je dugogodišnjih istraživanja ovog našeg uglednog crkvenog povjesničara.

o različitim eshatološkim pitanjima.¹⁴ Na temelju ove proze, u kojoj se među ostalim govori o životu sv. Benedikta i njegovom iskušavanju, »u XIV. i XV. stoljeću počela (se) izgrađivati hrvatska renesansna poezija«. ¹⁵

Uz fragmente *Života sv. Benedikta* sačuvalo se i njegovo *Pravilo* u latinskoj i hrvatskoj redakciji. Dominikanska knjižnica u Dubrovniku posjeduje primjerak *Tumačenja Benediktovih pravila* (Glossa super Regulam sancti Benedicti). Tekst je napisan potkraj XI. ili na samom početku XII. stoljeća. Autor *Tumačenja* je, čini se, nepoznat u monastičkoj literaturi srednjega vijeka. Za nas je ovaj rukopis dvostruko zanimljiv: prvo, jer spada među najstarije primjerke *Pravila* i njegova tumačenja; drugo, jer nas rubne bilješke na *listu 4r* upućuju da je ovaj kodeks nekoć pripadao opatiji sv. Petra i Pavla u Šumi (XII. st.) ili samostanu sv. Ivana u Medulinu (1115).¹⁶

Vrijedan doprinos razvoju naše glagoljske književnosti daje i hrvatska redakcija *Regule sv. Benedikta*, nastala u drugoj polovici XIV. stoljeća u Rogovskoj opatiji uz crkvu sv. Kuzme i Damjana u Čokovcu kod Tkona na otoku Pašmanu. Taj jedini sačuvani glagoljski rukopis *Pravila* sv. Benedikta zapravo je prijepis jednog mnogo starijeg predloška. Prema analizi Eduarda Hercigonje, koji se poziva na starosni sud Vjekoslava Štefanića, »pomlađeni crkvenoslavenski jezik hrvatske redakcije spomenutog teksta znatno je *infiltriran* osobinama živog čakavskog govora, ali brojne izuzetno arhaične odlike njegove crkvenoslovenske upućuju na izuzetnu starost predloška — arhetipa *Regule* (prijevoda s latinskog) koji dolazi iz vremena 'možda i preko XII. stoljeća'.¹⁷

Ivan Ostojić pretpostavlja da se radi o tekstu koji je nastao u nekom našem primorskom samostanu u XI. stoljeću.¹⁸

Velikih zasluga stekli su benediktinci na području *narodne prosvjete i školstva*. U njihovim samostanima djeluju škole namijenjene prvenstveno odgoju budućih redovnika, ali djeca bogatijih koja nisu uvijek ustrajala u redovničkom zvanju naučila bi u tim institucijama barem čitati i pisati. U mnogim krajevima Evrope, pa i kod nas, benediktinski su samostani do XII. stoljeća glavni ako ne i jedini centri predavanja profane i svete znanosti. Osnovni studij obuhvaća klasičnih »sedam slobodnih umijeća«, koja se dijele na *trivium*, ili literarni smjer, tj. na gramatiku, retoriku i dijalektiku (logiku) i *quadrivium*, ili znanstveni smjer, koji obuhvaća aritmetiku, geometriju, glazbu i astronomiju. Ove »artes liberales« sadrže opće elemente laičkog znanja i služe kao uvod u viši studij teologije, prava i medicine. Papa Ivan X, protivnik slavenskog jezika u bogoslužju, traži da se hrvatska djeca od malenih nogu poučavaju u latinskoj književnosti.¹⁹ Splitska sinoda iz 925. također traži da se svoj hrvatskoj djeci, baštinicima i slugama, omogući studij.²⁰ Iz starih imovinskih isprava vidi

¹⁴ E. HERCIGONJA, *Srednjovjekovna književnost*, Izd. Povijest hrvatske književnosti 2, Zagreb 1975, str. 288.

¹⁵ E. HERCIGONJA, *Srednjovjekovna književnost*, str. 289.

¹⁶ Th. KAEPPELI — H. V. SHOONER, *Les manuscrits médiévaux de Saint Dominique de Dubrovnik*, Roma 1963, ms. 80, str. 96. Na listu 43v istog rukopisa zabilježeno je da je 3. lipnja 1239. bila potpuna pomrčina sunca za koje su se »zvijezde vidjele kao noć».

¹⁷ E. HERCIGONJA, *Srednjovjekovna književnost*, str. 125.

¹⁸ Usp. N. KLAJČ, *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku*, Zagreb 1971, str. 419.

¹⁹ F. SANJEK, *Redovništvo u Hrvatskoj*, Zbornik radova Za bolje svjedočenje Evanđelja, Zagreb 1974, str. 69.

²⁰ F. SANJEK, *Redovništvo*, str. 69.

se da su benediktincima mnogi poklanjali dio imanja uz obavezu da im samostanski učitelji izobrazu djecu.²¹ U jednom dokumentu iz 1449. zabilježeno je da se u samostanskoj školi sv. Krševana u Zadru poučavalo novake u čitanju, pjevanju, gramatici, redovničkim običajima i *Pravilu* sv. Benedikta. Ovaj podatak, nastao u suton benediktinske aktivnosti u nas, potvrđuje da su benediktinski samostani bili žarišta pismenosti i kulture u hrvatskoj prošlosti.

U spomenutim su školama prve elemente znanja stekli mnogi nadareni mladići koji će hrvatsko ime prodići diljem Evrope. Ovdje navodimo primjer Hermana Dalmatinca, jednog od pionira evropske znanosti, prevodioca grčkih i arapskih znanstvenih djela. Njegov prijevod Ptolomejeve *Planisphaerae* predstavlja jedinu vezu suvremene znanosti s djelom glasovitog astronoma i matematičara staroga svijeta. Herman je rođen potkraj XI. stoljeća u brdovitim predjelima Istre. Njegovi ga suvremenici nazivaju *Dalmata*, *Sclavus* ili *Secundus*, za razliku od njemačkog benediktinca Hermana s nadimkom *Contractus*. Herman Dalmatinac, za koga Ivan Ostojić pretpostavlja da bi mogao biti benediktinski monah²², nakon završene samostanske škole otisnuo se u svijet. Dvadesetih godina XII. stoljeća u Parizu sluša predavanja glasovitog Thierryja iz Chartresa kojim 1143/44. posvećuje svoj prijevod Ptolomejeve *Planisphaerae*. S Englezom Robertom od Chestera putuje najprije na Istok (Grčka i Sirija), a zatim u Španjolsku gdje Petru Časnom neće biti teško pridobiti ih za posao oko prevođenja Kurana (1141). U pismu sv. Bernardu opat iz Clunyja prikazuje magistra Hermana Dalmatinca kao vrlo oštroumnog i književno izobraženog poznavaooca latinskog i arapskog jezika. Hermanova je zasluga da se u evropska učilišta XII. stoljeća uvode arapski filozofi zastupnici aristotelizma. Njegovi prijevodi grčkih i arapskih znanstvenih djela predstavljaju značajan doprinos razvoju astronomije i matematike u Evropi. Herman je autor filozofskog spisa *De essentiis*, u kojem raspravlja o pet biti: *causa*, *motus*, *locus*, *tempus*, *habitudo*, koje nisu istovjetne s Aristotelovim: *hyle*, *forma*, *motus*, *locus*, *tempus*. Nakon što je Robert od Chestera izabran arhiđakonom u Pamploni, Herman nastavlja svoj znanstveni rad »in publicis gymnasis« te mu s pravom pripada naslov »scolasticus«, kako ga naziva Petar Časni. U vrijeme humanizma i renesanse Hermanovo ime pada u zaborav, pa nije ni čudo da su neke od njegovih radova počeli pripisivati njegovom učeniku Rudolfu iz Brugesu ili Hermanu Contractusu. U novije vrijeme, zahvaljujući ponajviše radovima Ch. Jourdaina, J. A. Clerval, Ch. H. Haskinsa i M. Alonsa, vraćen je našem zemljaku ugled koji mu u povijesti znanosti zaslužen pripada.²³

I benediktinke su duž naše obale tijekom stoljeća poučavale hrvatsku žensku mladež u čitanju i pisanju, vođenju kuće i ručnom radu.²⁴

Razvoju pismenosti u Hrvata, čija su prva žarišta benediktinski samostani, pomažu i samostanski skriptoriji u kojima se neumorno prepisuju i ukrašuju knjige sakralnog i profanog sadržaja. Uz rad benediktinskih skriptorija na našoj obali vezano je kaligrafsko oblikovanje karakteristi-

²¹ I. OSTOJIC, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. I, Split 1963, str. 150.

²² I. OSTOJIC, *Benediktinci*, sv. I, str. 167.

²³ F. SANJEK, *Herman Dalmatinac*, *Croatia christiana periodica*, br. 3, Zagreb 1979, str. 108–118.

²⁴ I. OSTOJIC, *Benediktinci*, sv. I, str. 151.

²⁵ N. KLAIC, *Povijest Hrvata*, str. 431.

čne forme latinskog pisma, čiji je postanak vezan uz Monte Casino a po pokrajini Beneventu nazvano je *beneventanom*. Iz XI. stoljeća sačuvano je više dragocjenih beneventanskih kodeksa, svjedoka benediktinske djelatnosti u samostanskim skriptorijima sv. Nikole u Osoru, sv. Petra u Selu (Donja Poljica), sv. Kuzme i Damjana na Pašmanu i drugih, među kojima najznačajnije mjesto pripada skriptoriju sv. Krševana u Zadru, koji ima vlastitu radionicu za izradu pergamene (*officina pergamenaria*), arhiv (*armarium*) i knjižnicu. Ova, prema popisu iz 1449, posjeduje 60 rukopisa pisanih karolinškom minuskulom (*littera antiqua*) i *beneventanom*.

Hrvatska je od X. stoljeća bila u središtu evropskih kulturnih zbivanja, što pokazuju i brojni rukopisi naših domaćih benediktinskih skriptorija. *Liber diurnus* i *Breviarium* opatice Čike spadaju među prve premijere časoslova kao privatnih molitvenika u svijetu, kako je dokazao u svojoj disertaciji *Časoslov opatice Čike* nedavno preminuli dr Marijan Grgić.

U glagoljaškim benediktinskim samostanima sv. Nikole kod Omišlja na Krku, sv. Lucije u Baškoj, sv. Kuzme i Damjana na Pašmanu i drugim pisana su najstarija djela naše glagoljske književnosti. Iz benediktinskih samostanskih arhiva potječu i mnogi najstariji dokumenti naše nacionalne prošlosti. Benediktinci su donijeli sa sobom i razvili na našem tlu *novi izraz u umjetnosti*. Ta je pojava »tako snažna da se može govoriti o kvalitetno novom izrazu u umjetnosti, tj. o prijelazu na ranu romantiku«,²⁵ u kojoj bazilikalni ili longitudinalni način građenja crkava zamjenjuje slobodne tlocrte kakvi su bili uobičajeni u gradnji starohrvatskih crkava. Možda je pretjerano tvrditi da su benediktinci jedini pridonijeli oživljavanju nekih ranijih oblika u umjetnosti, no općenito je prihvaćena tvrdnja da je pojava ranoromaničke trobrodne bazilike u XI. stoljeću vezana u velikoj mjeri uz benediktinski red i njegovo proširenje duž hrvatske obale. Benediktinci su redovito gradili trobrodne bazilike s troapsidalnim svetištem ali su primjenjivali i jednostavnu ranoromaničku jednobrodnu baziliku, kao što su crkve opatije sv. Mihovila nad Limom u Istri (oko 1041), sv. Vida kraj Dobrinja na Krku i druge.²⁶

Dolazak benediktinaca u naše krajeve znači prenošenje svih onih institucija koje je u sebi sadržavalo *Pravilo* sv. Benedikta. Kako u to vrijeme u nas nema drugog oblika širenja ideja iz nekog već afirmiranog centra, taj dolazak ujedno označuje utjecaj benediktinaca na mnogim područjima nacionalnog života: gospodarskom, kulturnom i religioznom. Njihov rad olakšan je utoliko što su samostani s Benediktovim *Pravilom* dobivali različite povlastice; uživali su privilegij izuzeća i kraljevske odnosno građanske slobodine. Njihovu prisutnost u Hrvatskoj prihvaćaju vladajući i društveno utjecajni krugovi onoga vremena, koji na taj način žele postići da ova žarišta prošire svoju djelatnost na sredinu u kojoj i sami žive, pa nije nikakvo čudo što benediktinci imaju određeni politički utjecaj u hrvatskoj narodnoj državi.

Sv. Benedikt uzima redovnički život kao put sjedinjenja s Bogom. U svoje *Pravilo* uspio je ugraditi ideju o Evandelju kao jedinom životnom putokazu, na kojem su se tijekom stoljeća nadahnjivali hrvatski benediktinci. Ono ostaje poruka koja i danas ima svoju vrijednost.

²⁶ N. KLAJČ, *Povijest Hrvata*, str. 433.

RÉSUMÉ

En 1980, des colloques scientifiques et des manifestations religieuses vont marquer le quinzième centenaire de la naissance de Saint Benoît, père du monachisme occidental.

La Croatie ne reste pas à l'écart de ce mouvement commémorant la naissance du «père de l'Europe», comme le témoigne une lettre de l'épiscopat croate intitulée «Saint Benoît et son oeuvre».

Celui dont les peintres ont tant de fois représenté le visage et dont les écrivains ont maintes fois tracé la biographie, est en effet un inconnu. A la différence de la plupart des ordres religieux, les bénédictins ne doivent pas leur diffusion au rayonnement personnel du Saint Benoît, mais au succès de sa règle. Or, cette règle se présente comme une «école du service du Seigneur», la «charte d'amour» définissant la vie monastique comme une progression vers l'union à Dieu, comme l'a fort judicieusement remarqué André Vauchez.

La nation croate, d'après les sources historiques, doit aux missionnaires bénédictins son adhésion au christianisme et à la civilisation occidentale. Aux moines bénédictins, venus du Mont Cassin, la Croatie doit la construction de nombreuses abbayes et églises et l'introduction du style roman sur son sol. La règle de Saint Benoît influence les débuts de la littérature croate. Enfin, les monastères bénédictins avec leurs écoles et leurs scriptoria deviennent les premiers foyers de la civilisation et de la culture croates.